

TÜRKİYE'DE OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLAR VE BÜTÜNLEŞTİRME

Prof. Dr. Bülbin Sucuoğlu

Tohum Otizm Vakfı
Değerlendirme ve Gelişim
Raporları

II

Eylül, 2019

İÇİNDEKİLER

Kaynaştırma ve Bütünleştirme	02
Uluslararası Mevzuat	04
Türkiye’de Bütünleştirme	05
İlgili Yasalar	06
Türkiye’de Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar	08
↳ Öneriler	09
Otizm Spektrum Bozukluğu ve Bütünleştirme	10
↳ Öneriler	11
Bütünleştirme ve Öğretmenler	12
↳ Öneriler	13
Otizm Spektrum Bozukluğu ve Bilimsel Dayanaklı Uygulamalar	14
↳ Öneriler	14
Kaynaklar	15 16

KAYNAŞTIRMA VE BÜTÜNLEŞTİRME

Kaynaştırma “**özel gereksinimli çocukların genel eğitim sınıflarından hem akademik hem de sosyal olarak yararlanacağı**” düşüncesini temel alır. Bu modelde özel gereksinimli çocukların tipik gelişen akranları ile aynı materyalleri öğrenmesi ve genel eğitim sınıfından yararlanması beklenir. Bunun için değerlendirme sürecinde (ödevlerde) ve derslerde uyarlamalar yapılır.

Bütünleştirme ise **özel gereksinimli çocukların, çok belirgin kazanımları olmasa bile, tipik gelişen akranlarıyla aynı ortamlarda eğitim almaları ve gereksinimleri olan desteklerin sınıf ortamında sağlandığı bir modeldir.** Özel gereksinimli öğrencinin akademik becerilerinden çok sosyal becerilerine odaklanılır. Bütünleştirmede, tüm okulların özel gereksinimli çocuklar için gerekli düzenleme ve iyileştirmeleri önceden yapmaları ve gerekli özel hizmetleri sağlamaları gereklidir.

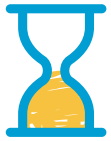
Her iki modelde de **en az kısıtlayıcı ortam** düşüncesi ile özel gereksinimli çocukların mümkün olan en fazla sürede tipik gelişen akranlarıyla birlikte genel eğitim sınıfında olması esastır. Böylece özel gereksinimli çocukların akranları ile eşit koşullarda eğitime ulaşmaları ve akranları ile birlikte nitelikli eğitim almaları amaçlanır.

Bütünleştirme **tam zamanlı** ya da **yarı zamanlı** olarak uygulanmaktadır:

Yarı Zamanlı Bütünleştirme

Özel gereksinimli çocukların bireysel özelliklerine göre, bir okul gününün belli bir süresini genel eğitim sınıfında geçirmeleridir. Bu durumda okulda özel eğitim sınıfı ya da destek eğitim odalarının bulunması gereklidir.

Tam Zamanlı Bütünleştirme

En az sınırlayıcı ortam ilkesi gereğince, özel gereksinimli çocukların tipik gelişen akranlarıyla aynı sınıfta eğitim almaları ve gereksinimleri olan hizmetler ile desteklerin genel eğitim sınıflarında karşılanmasıdır.

Uluslararası Mevzuat

Eğitimde bütünleştirme, Birleşmiş Milletler, UNESCO, UNICEF, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlar tarafından savunulmakta, *eğitimde bütünleştirmede tüm bireylere eşit fırsatlar sunulması, hizmet sunumunda adaletin sağlanması ve sosyal katılımın gerçekleştirilmesi gerekliliği* önemle vurgulanmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin 24. maddesine göre “Özel gereksinimli çocuklar eğitimin her kademesinde, hiçbir ayrımcılık yapılmaksızın eğitime ulaşmalıdırlar ve yetersizlikleri nedeniyle eğitim sisteminin dışında bırakılamazlar.”

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin çocuk haklarına dair sözleşmesine ilişkin 9. genel yorumunda ise “*özel gereksinimli çocukların genel eğitim okullarına ulaşabilmesini sağlamak amacıyla fiziksel ulaşılabilirliğin sağlanması, gereksinimlerini temel alan programlar geliştirilmesi ve öğretmenler yetiştirilmesi konularında önlemler alınması*” gerektiği belirtilir (Uluslararası Çocuk Merkezi, 2009). Buna göre özel gereksinimli çocuklar, ancak onlar için en yararlı olduğu durumlarda özel eğitim kurumlarında eğitim almalıdırlar (ERG, 2016).

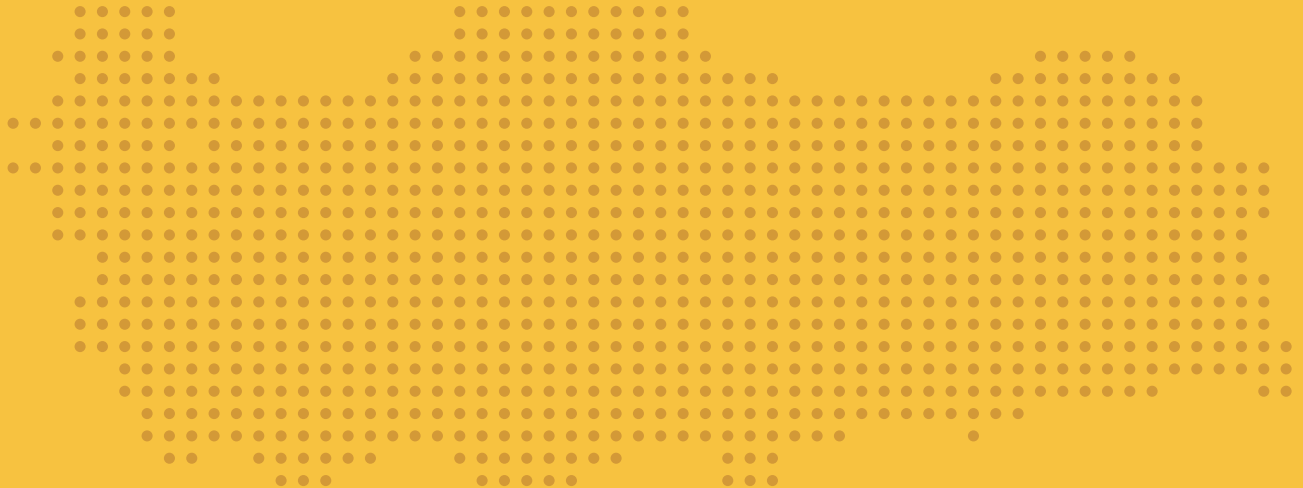
Avrupa Birliği'nin yasal dokümanlarında; 1990 yılından itibaren “*kaynaştırma*”, 2009 yılından itibaren ise “*bütünleştirme*” kavramı yer almakta; “*öğrencilerin farklılıklarını, adalet, ayrımcısızlık, karşılıklı anlayış ve demokratik değerleri temel alan bütünleştirme, 2016-2020 dönemi için öncelikli*” olarak kabul edilmektedir (Avrupa Parlamentosu, 2017).

Türkiye’de Bütünleştirme

Ülkemizde bütünleştirme (kaynaştırma) uygulamaları 1983 yılında çıkarılan 2916 sayılı “**Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu**” ile başlatılmış, 1997’de çıkarılan 573 sayılı “**Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**” ve buna dayalı olarak 2000 yılında yürürlüğe giren “**Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği**” ile yaygın olarak uygulanmaya başlanmıştır. Yönetmelikte kaynaştırma, “*Özel eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan, destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamalarıdır.*” şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2000). MEB tarafından 2017 tarihinde yayınlanan 2017/28 sayılı “**Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları**” konulu genelge ile okullarda “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Birimleri”nin kurulması gerekliliği belirtilerek, Rehberlik Araştırma Merkezleri’nin okullara ve ailelere gerekli destekleri sağlayacağı bildirilmiştir. Ayrıca okullardaki tüm yönetici ve öğretmenlerin bütünleştirmenin nitelikli bir şekilde yürütülmesinden sorumlu oldukları vurgulanmıştır.

2018’de çıkarılan **Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nin** 22. maddesinde ise özel gereksinimli bireylerin akranları ile aynı sınıfta tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı bütünleştirilecekleri vurgulanmaktadır. Buna göre her iki uygulamada da öğrenciler buldukları sınıfın programını takip ederler ve her öğrenci için bireyselleştirilmiş eğitim planı hazırlanır.

İlgili Yasalar

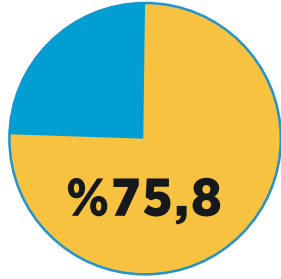
Türkiye’de özel gereksinimli bireylerin haklarının korunması ve eğitime erişimlerinin sağlanması gerekliliği yasa ve yönetmeliklerde yer almıştır. **1997’de çıkarılan 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname** ile “özel gereksinimli çocukların genel eğitim okul ve sınıflarında eğitim almalarının önemi” vurgulanmıştır. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’da (2005) “Engelli bireylerin özellikleri ve farklılıkları dikkate alınarak yaşadıkları çevre ile bütünleştirilmiş ortamlarda eşitlik temelinde ve ayrımcılığa uğramadan yaşam boyu eğitim almaları gerektiği” vurgulanmıştır. 2014-2018 yıllarını kapsayan **Onuncu Kalkınma Planı’nda** “tüm çocuklar için okula erişim ve bütünleştirilmiş eğitim için gerekli önlemlerin alınacağı” maddesi yer almakta; “özel gereksinimli, engelli ve özel yetenekli çocukların, eğitimde bütünleştirme doğrultusunda, uygun ortamlarda eğitim alabilmeleri için beşeri ve fiziki alt yapının geliştirileceği” açıklanmaktadır (Resmi Gazete, 2016). **Temel Eğitim Yönetmeliği’nde** özel gereksinimli çocukların Rehberlik Araştırma Merkezleri raporları ile “istedikleri okullara” yerleştirilecekleri açıklanmış, “okul öncesi kurumlar ve ilkokullarda kaynaştırma uygulamaları çerçevesinde bu çocuklar için Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı

hazırlanması” maddesine yönetmelikte yer verilmiştir. 2016 yılında Resmi Gazete’de yayınlanan 2016-2019 **Otizm Eylem Planı’nda** ise “Kaynaştırma yoluyla eğitim gören otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere gereksinimlerine uygun destek hizmetleri ile bu uygulamaların başarılı yürütülebilmesi için makul uyarlamalar ve eğitim ortamları düzenlemeleri yapılacaktır” ve “Kaynaştırma uygulamalarına dahil otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin öğretmenlerine danışmanlık, sınıf içi-dışı destek, birebir eğitim, küçük grup düzenlemesi, gölge öğretmenlik uygulaması, okul rehberlik servislerinin kapasitesinin artırılması gibi konularda eğitsel düzenlemeler yapılacaktır.” maddeleri yer almaktadır.

Son olarak 2018’de güncellenen “**Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde** özel gereksinimli bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerini kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla sürdürebilecekleri” belirtilmektedir. Ülkemizde yasal dayanakların olması ve her yıl daha fazla özel gereksinimli çocuğun genel eğitim okullarına kayıt olmasına karşın, uygulamaların niteliğini artırmak için yapılan çalışmalar maalesef çok sınırlı kalmıştır.

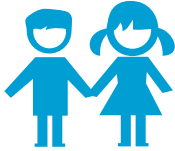
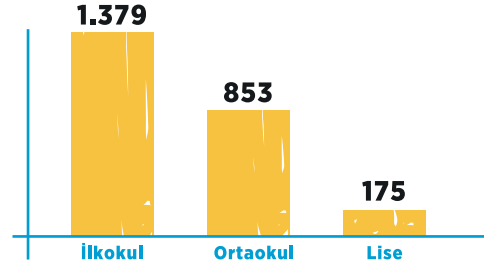
Ülkemizde **kaynaştırma**, **kapsayıcı eğitim** ve **bütünleştirme** kavramları birbirinin yerine kullanılmakta; kaynaştırma öğrencisi, kaynaştırma eğitimi, kaynaştırma sınıfı, kapsayıcı eğitim ve bütünleştirme kavramları araştırmalarda ve resmi dokümanlarda sıklıkla yer almaktadır. Bu raporda “**özel gereksinimli çocukların genel eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitim almaları**” olarak tanımlanan model için **bütünleştirme** kavramı kullanılmıştır.

TÜRKİYE'DE OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLAR

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2018 verilerine göre örgün eğitim çağındaki **393.829** özel gereksinimli öğrenciden **298.523**'ü kaynaştırma/bütünleştirme çerçevesinde genel eğitim okullarına devam etmektedirler.

Bütünleştirme uygulamaları kapsamında genel eğitim okullarına akranları ile birlikte devam eden otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sayısına bakıldığında, ilkokullarda **1.379**; ortaokullarda **853** ve liselerde ise **175** olmak üzere toplam **2.407** otizmlili öğrencinin kayıtlı olduğu görülmektedir.

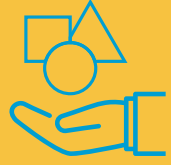
1.224
ÇOCUK

2018 yılı itibarıyla okul öncesi kurumlarda akranları ile birlikte eğitime devam eden otizmlili çocukların sayısı ise **1.224**'tür.

(MEB, 2018; Rakap, Birkan & Kalkan, 2017)

Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar genellikle zihinsel yetersizliği olan çocukların devam ettiği okullara devam etmektedir; bu nedenle bu okullardaki otizmlili çocukların sayısına ilişkin bilgiye ulaşamamıştır. Ülkemizde otizm spektrum bozukluğu olan çocukların genel eğitim sistemi içinde çok az yer almalarının ve bütünleştirmeden beklenen yararları ulaşamamasının nedenleri, bütünleştirmenin "**özel gereksinimli çocukların genel eğitim okullarına fiziksel olarak yerleştirilmeleri**" şeklinde algılanması, bütünleştirmede karşılaşılan sorunların genellikle çocukların özelliklerine atfedilmesi, öğretmenlerin **bilgi ve deneyim sınırlılıkları**, genel eğitim okullarında otizm spektrum bozukluğuna özgü **özel düzenleme ve hizmetlerin sağlanamaması**, otizmlili çocukların çeşitli nedenlerle **genel eğitim okullarına kabul edilmemeleri**, ebeveynlere gerekli **desteğin sağlanamaması** ve öğretmenlerle, çocukla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin **iş birliklerinin sağlanamaması** olarak özetlenebilir. Bu nedenlerle otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar genel eğitim okullarına kabul edilmemekte ya da okula başlayan çocuklar için beklenen yararların sağlanamaması ve diğerlerinin olumsuz tutumları sonucunda ebeveynler bütünleştirmeden vazgeçmektedirler.

Öneriler

1

Ülkemizin bütünleştirme ile ilgili uluslararası sözleşmelerde taraf olması ve konuya ilişkin ulusal yasa ve yönetmeliklerin bulunması nedeniyle, bütünleştirme çalışmalarına yeni başlayan ülkelere göre daha avantajlı olduğu düşünülmektedir. Bu durumda **yasaların uygulanması ve yönetmeliklerin gerekliliklerinin yerine getirilmesi** için çalışması, yapılan çalışmaların ve uygulamaların izlenmesi, denetlenmesi gerekmektedir. Bir yandan etkili bütünleştirme için yönetmeliklerde ve ilgili genelgelerde belirtilen çalışmaların, diğer taraftan otizm spektrum bozukluğu olan çocukların bütünleştirilmesi için gerekli **bürokratik, kurumsal ve eğitimsel** düzenlemelerin yapılmasının öncelikli olduğu düşünülmektedir.

2

Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların tanı aşamasından başlayarak özelliklerinin belirlenmesi ve çocuklar için en doğru **yerleştirmenin** yapılması gereklidir. Bunun için yerleştirme kararını veren Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) personelinin otizm spektrum bozukluğu olan çocukları değerlendirme konusunda bilgi ve deneyim kazanmaları sağlanmalıdır. Rehberlik Araştırma Merkezleri'nde çalışan ilgili personelin otizmlı çocukların özelliklerini anlamaları, standart testleri kullanırken çocukların motivasyonlarını artırmaları ve ölçüt bağımlı testler kullanmaları, davranışsal değerlendirme ve doğal ortamda gözlem yapma gibi konularda yetkin olmaları ile çocukların hem performanslarını değerlendirmeleri hem de çocuk için en uygun yerleştirme kararı vermeleri mümkün olacaktır. Böylece çocuklar, özellikleri ve gereksinimleri doğrultusunda **tam zamanlı** ya da **yarı zamanlı** olarak devlet okulları ve özel okullara devam edebileceklerdir.

3

Bütünleştirmeden yararlanamayacağı belirlenen otizmlı çocukların özel eğitim okulları ve özel eğitim sınıflarında eğitim almalarının gerekli olduğu durumda, bu kurumların otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar için **mükemmeliyet merkezleri** olmasının sağlanması gereklidir.

4

Bütünleştirme mutlaka **erken çocukluk** ve **okul öncesi dönemde** yaygınlaştırılmalı, otizm spektrum bozukluğu tanısı olan küçük çocukların bu dönemde **mümkün olan en fazla şekilde** akranları ile birlikte olmaları sağlanmalıdır. Bunun gerçekleştirilmesi ile ilkököl ve daha sonraki yıllardaki bütünleştirmenin de başarısı artabilecektir.

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU VE BÜTÜNLEŞTİRME

Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların temel özellikleri, diğerleriyle etkileşimdeki sınırlılıkları, yineleyici davranışları, sınırlı ilgileri, etkinlikleri ve iletişimlidir (American Psychiatric Association, APA, 2013). Bu özellikleri nedeniyle otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar eğitim ortamlarında, tipik gelişen akranlarından 20 kat fazla sosyal dışlanma ile karşılaşır (Humphrey, 2008). Oysa otizimli çocuklar da uygun sosyal davranışları, tipik gelişen akranlarını gözlemleyerek kazanırlar. Bu nedenle genel eğitim sınıflarında, mümkün olan en fazla zamanda akranları ile birlikte olmaları sağlanır. Otizm spektrum bozukluğu her 59 çocukta birinde görülmekte (Autism Speaks, 2018) ve bu çocuklar bozukluğun derecesine göre üç gruba ayrılmaktadırlar (APA, 2013).

1 YÜKSEK İŞLEVLİ	2 İKİNCİ DÜZEY	3 ÜÇÜNCÜ DÜZEY
Birinci düzeyde yer alan otizm spektrum bozukluğu olan çocukların yineleyici davranışları ve ritüelleri nedeniyle desteğe gereksinimleri vardır.	Çocuklar ritüelleri, yineleyici davranışları, sınırlı ilgileri ile yetersiz işlevleri nedeniyle yoğun desteğe gereksinim duyarlar.	Tüm gelişim alanlarındaki işlevlerindeki yetersizlikleri ve problem davranışları nedeniyle çok yoğun desteğe gereksinimleri vardır.

Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar, *yetersizlik düzeylerinden bağımsız* olarak bütünleştirmeden, özel sınıf ve okullara göre daha fazla yararlanmaktadır. Çocukların bilişsel düzeyinin akranlarına yakın olması, iletişim becerilerinin erken yıllarda kazanılmış olması, erken tanı konmuş olması ve ailenin ve çocuğun erken müdahale programlarına katılmış olmaları ile bütünleştirmenin başarısı artmaktadır (Fein ve Dunn, 2007).

Bütünleştirmeden beklenen yararların elde edilmesi, okulların bütünleştirme için hazırlanması ile mümkün olmaktadır. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar için başarılı/etkili bütünleştirme modeli şu maddeleri içerir:

- Okulda otizimli çocukla çalışmanın sorumluluğunu alan, rol ve sorumlulukları açık olarak belirlenmiş, idareci, öğretmen, rehber öğretmen ve ebeveynlerden oluşan bir ekip,
- Olumlu öğretmen tutumlarını geliştirmek için eğitim ve sosyal destekler,
- Bütünleştirme uygulamasının ve çocukların gelişimlerinin düzenli olarak değerlendirilmesi,
- Öğretmen ve yardımcı personele sağlanan öğretimsel ve davranışsal müdahale yöntemlerine ilişkin sürekli eğitim ve destekler,
- Genel eğitim programının otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara uyarlanması ile dil konuşma terapisi ve sosyal beceri öğretimi gibi diğer destekler,
- Ebeveyn ve öğretmenlere sağlanan eğitim ve destekler.

Öneriler

1

Ülkemizde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar, herhangi bir ön hazırlık yapılmaksızın, genel eğitim okullarına yerleştirilmekte; bütünleştirme güçlükleri otizmlilerle çocukların problemleri olarak algılanmakta, sisteme ilişkin hazırlıklar ve iyileştirmeler yapılamamaktadır. Başarılı bütünleştirme için öncelikle okulların hem **yapısal** olarak hem de **personel** açısından hazırlanması, ev-okul iş birliğinin sağlanması için gerekli önlemler alınması önceliklidir.

2

Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların bulunduğu sınıflarda **öğrenci sayısının az olması** ve öğretmenler için destek sağlayacak **yardımcı personelin** olması zorunludur. Ülkemizde kız meslek liselerinin Erken Eğitim ve Özel Eğitim Programları mezunları ile üniversitelerin iki yıllık Çocuk Gelişimi Programları mezunları, otizm spektrum bozukluğu olan çocukların bulunduğu sınıflarda **yardımcı öğretmen** ve **gölge öğretmen** olarak çalışmak üzere yetiştirilebilir.

3

Okullarda özel gereksinimli çocuklara sınıf dışında destek vermek üzere açılmış Destek Eğitim Odaları bulunmakta, genellikle boş zamanı olan öğretmenler bu odalarda özel gereksinimli çocuklarla çalışmaktadırlar. Destek eğitim odaları otizm spektrum bozukluğu olan çocukların özel gereksinimlerinin karşılanmasını sağlayacak şekilde hazırlanmalı, bu çocuklarla çalışma konusunda yetkin olan **özel eğitim öğretmenleri** bu odalarda görevlendirilmelidir.

4

Sınıf öğretmenlerinin, otizm spektrum bozukluğu olan çocukların performanslarının değerlendirilmesi, bireyselleştirilmiş eğitim planı hazırlanması, bilimsel dayanaklı müdahaleler ve ebeveynlerle iş birliği gibi konularda **işbaşında desteklenmeleri** bütünleştirme uygulamaları için önceliklidir. Otizm spektrum bozukluğu konusunda yeterliliği olan özel eğitim öğretmenlerinin **gezici öğretmen** statüsü ile sınıfında otizmlilerle çocuk olan sınıf öğretmenlerine destek olmak üzere yetiştirilmeleri ve görevlendirilmeleri sağlanabilir.

5

Ülkemizde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar bazen **okul idarecilerinin** bütünleştirmeye yönelik tutumları nedeniyle genel eğitim okullarına kabul edilmemektedirler. Oysa idareciler okullarda bütünleştirmenin başlatılması ve yüksek nitelikli olarak uygulanmasında en önemli kişilerdir. Bu nedenle okul idarecilerinin de otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar, bütünleştirme ve bütünleştirme uygulamaları konusunda bilgilendirilmeleri gereklidir.

6

Bütünleştirme konusunda çalışan öğretim elemanları, bütünleştirmenin otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar üzerindeki etkileri ve **ülkemiz koşullarında etkili bütünleştirme uygulamaları** için model geliştirme konularında araştırma yapmaları için cesaretlendirilmeli ve desteklenmelidir. Bu çalışmaların sonuçları ülkemizde bütünleştirmenin başarısını artırmak için yol haritası çizecektir.

BÜTÜNLEŞTİRME VE ÖĞRETMENLER

Başarılı bütünleştirmenin
temel elemanları
öğretmenlerdir.

Öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan çocukları ve özelliklerini bilmeleri, uygun eğitim ortamları oluşturmaları otizmlilerle etkili iletişim kurmaları, **Uygulamalı Davranış Analizi** stratejilerini içeren **bilimsel dayanaklı uygulamaları** kullanmaları ve çocuğun gelişimini izlemeleri gerekmektedir (Koegel ve diğ., 2012). Öğretmenlerin öncüllere dayalı müdahaleler, kendini yönetme stratejileri, akran aracılı müdahaleler, ön öğretim yapma, işlevsel davranışsal analiz ve öğretimin bireyselleştirilmesi gibi stratejileri kullanma konularında yetkin olmaları otizm spektrum bozukluğu olan çocukların bütünleştirmelerini kolaylaştırmakta ve başarıyı artırmaktadır (Crosland and Dunlap, 2012; Lynch & Irvine, 2009). Diğer taraftan öğretmenlerin bilgi, beceri ve deneyimlerinin artması ile otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve kaynaştırmaya ilişkin **olumsuz tutum ve düşünceleri** azalmaktadır (Leach, 2010).

Ülkemizde okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise öğretmenleri dört yıllık eğitim programları ile yetiştirilmekte; öğretmen adayları özel eğitim ve/veya bütünleştirme konularında genellikle bir kuramsal ders almaktadırlar. Öğretmenler genel olarak bütünleştirmeye yönelik hem olumlu hem de olumsuz tutumlar sergilemekte (Avcıoğlu, Özbey & Eldeniz Çetin, 2005; Rakap & Kaczmarek, 2010); otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar için bütünleştirmeyi gerekli ve yararlı bir uygulama olarak kabul etseler de, kendilerine gerekli desteklerin sağlanması koşuluyla bu çocukları sınıflarına kabul edeceklerini bildirmektedirler. Öğretmenler otizmlilerle çocukların özelliklerini bilmemekte, genellikle çocukların sosyal ve iletişim yetersizlikleri ile problem davranışlarına odaklanmaktadır. Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların özellikleri ve problem davranışları öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Ünsal & Öksüz, 2018). Sınıfında otizm spektrum bozukluğu olan çocuk istemeyen öğretmenler, hem bilgilerinin yeterli olmadığını hem de sınıf koşullarının uygun olmadığını açıklamaktadırlar (Yazıcı ve Akman, 2018).

Öneriler

1

Öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarla çalışabilmeleri ve çocukların gereksinimlerini karşılayabilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları amacıyla **Mesleki Gelişim Programları** hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca bu programların **sistemik** ve **sürekli** olarak uygulanması, öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların bütünleştirilmesi için yeterliliklerinin artırılması öncelikli hazırlıklar arasındadır.

2

Üniversitelerin öğretmen yetiştiren programlarında **bütünleştirme** konulu derslerin yer alması; bu derslerin öğretmen adaylarına sadece kuramsal bilgi aktarmak yerine otizm spektrum bozukluğu ve bütünleştirme konusunda bilgi ve deneyim kazandırması sağlanmalıdır. Böylece **aday öğretmenlerin**, yasal haklar, toplumsal bütünleştirme, insan hakları ve benzeri konulara ilişkin farkındalıklarının artacağı düşünülmektedir. Ayrıca **hizmet içi öğretmen eğitimi programları çeşitlendirilmeli**, örneğin çok sayıda öğretmene ulaşmayı sağlayan, internet üzerinden öğretmen eğitimi programları başlatılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

3

Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların bütünleştirilmesi sürecinde öğretmenlerin bilimsel dayanaklı uygulamaları kullanmaları ile bütünleştirmeden beklenen yararları ulaşılmaktadır. Bu nedenle öğretmenlere bilimsel dayanaklı uygulamaları doğru kullanmaları için web sayfaları, videolar, kitaplar, uygulama örnekleri ve benzeri **gerekli kaynakların** sağlanması için çalışmalar başlatılmalıdır.

4

Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar için bütünleştirme kesinlikle **erken çocuklukta ve okul öncesi dönemde** başlatılmalıdır. Bu nedenle üniversitelerin okul öncesi öğretmen yetiştiren programları ile özel eğitim programlarını birleştiren ve iki grup öğretmenin iş birliği yapmalarını sağlayan **ortak programların** geliştirilmesi desteklenmelidir.

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU VE BİLİMSEL DAYANAKLI UYGULAMALAR

Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların gelişmeleri ve öğrenmeleri için birçok uygulama bulunmakta; bu uygulamalar, odak ve kapsamlı uygulamalar olarak gruplanmaktadır.

Odak uygulamalar; bir ya da birkaç beceri/davranışlarda kısa zamanda değişiklik olmasını hedefleyen uygulamalardır.

Kapsamlı uygulamalar; otizm spektrum bozukluğunun temel yetersizliklerine odaklanan birden fazla uygulama ile, daha fazla beceri ve davranış üzerinde uzun süreli olarak çalışılmasını amaçlayan uygulamalar olarak tanımlanır (Odom, Boyd, Hall and Hume, 2010). Kapsamlı uygulamaların otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara yönelik **en iyi uygulamalar** için rehberlik edeceği kabul edilmektedir (Odom ve diğ., 2011; Strain et al., 2011). Örneğin, Okul Öncesi Çocuklar ve Aileleri için Öğrenme Deneyimleri ve Alternatif Program (Learning Experiences - An Alternative Program for Preschoolers and Parents) otizm spektrum bozukluğu olan küçük çocukların sosyal gelişimlerine odaklanan ve tipik gelişen akranların otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarla iletişimlerini kolaylaştıran bir modeldir. Bu model tüm çocukların bütünleştirilmiş okul öncesi sınıflardan yararlanacağını kabul eder ve akran aracılı müdahaleler, yanlızsız öğretim yöntemleri, bekleme süreli öğretim, rastlantısal öğretim, temel tepki öğretimi ve Resimli İletişim Yöntemi (PECS) gibi uygulamalı davranış analizi yöntemlerinin kullanılmasını içerir (Boyd ve ark., 2014; Strain & Bovey, 2011). Bir başka bilimsel dayanaklı program olan Otizm için Gelişime Uygun Tedavi (Developmentally Appropriate Treatment for Autism, DATA) modeli bütünleştirilmiş ve gelişime uygun bir modeldir. Bütünleştirmeyi, çocukların birbirleriyle oynadığı ve birbirlerini izleyerek öğrendikleri, genel eğitim sınıflarında uygulanan bir yaklaşım olarak kabul eder ve otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara tipik gelişen akranları ile aynı ortamlarda olmaları için gerekli becerileri kazandırmayı hedefler (Schwartz, Sandall, McBride, & Boulware, 2004; Strain & Bovey, 2011). Her iki model de bilimsel dayanaklı kabul edilmektedir.

Öneriler

1

Ülkemizde başarılı bütünleştirme yapabilmek için, alanyazında etkililiği kanıtlanmış olan uygulamaları temel alan bütünleştirme modeli/modelleri geliştirilmelidir.

2

Okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise dönemlerindeki otizm spektrum bozukluğu olan çocukları kapsayan model veya modeller için öncelikle pilot uygulamalar yapılmalıdır. Pilot uygulamanın sonuçlarına göre modelde ya da uygulamalarda değişiklikler ve iyileştirmeler yapılarak model son haline getirilmeli ve model, otizm spektrum bozukluğu olan çocukların yaş özelliklerine göre yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- American Psychiatric Association(2013). Autism Spectrum Disorder. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th.).Ed. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596.dsm05>
- Autism Speaks(2018). What is Autism? Şubat 2019'da <https://www.autismspeaks.org/what-autism> adresinden indirilmiştir.
- Avcıoğlu, H., Eldeniz Çetin, M. ve Özbey, F.(2005). Sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıf ve branş öğretmenlerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. Özel Eğitimden Yansımalar (s.79-89). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Boyd, B. A., Hume, K., McBee, M. T., Alessandri, M., Gutierrez, A., & Johnson, L., .Odom, S. L.(2013). Comparative efficacy of LEAP, TEACCH, and non-model-specific special education programs for preschoolers with autism spectrum disorders. Journal of Autism and Developmental Disorders, 44(2), 366-380.
- Crosland, K. & Dunlap, G.(2012). Effective strategies for the inclusion of children with autism in general education classrooms. Behavior Modification, 36(3), 251 269. doi: 10.1177/0145445512442682
- ERG(2016). Engeli olan çocukların Türkiye'de eğitime erişimi: Durum Analizi ve Öneriler İstanbul: Myra
- European Parliament(2017). Inclusive Education for learners with disabilities. Policy Department C: Citizen' rights and constitutional affairs.
- Fein, D., & Dunn, M.A.(2007). Autism in Your Classroom: A General Educator's Guide to Students with Autism Spectrum Disorders. MD: Woodbine House.
- Humphrey, N.(2008). Including pupils with autistic spectrum disorders in mainstream schools. Support for Learning, 23 (1), 41-47.doi.org/10.1111/ j.1467-9604.2007.00367.
- Koegel, L.K., Vernon T, Koegel, R.L., Koegel, B., & Paullin, A.W.(2012). Improving socialization between children with autism spectrum disorder and their peers in inclusive settings. Journal of Positive Behavioral Intervention. 14(4):220-227.
- Leach, D.(2010). Bringing ABA into Your Inclusive Classroom: A Guide to Improving Outcomes for Students with Autism Spectrum Disorders. Baltimore: Brookes Publishing Company.
- Lynch, S.L., & Irvine, A.N.(2009). Inclusive education and best practice for children with autism spectrum disorder: An integrated approach. International. Journal of Inclusive Education, 13 (8), 845-859.
- MEB(1997). 573 sayılı kanun hükmünde kararname https://orgm.meb.gov.tr/meb_ys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf adresinden indirilmiştir.

KAYNAKLAR

- MEB(2000). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeli_07072018.pdf adresinden indirilmiştir.
- MEB(2017). Kaynaştırma/Bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları genelgesi. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017 adresinden indirilmiştir.
- MEB(2018). Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900 adresinden indirilmiştir.
- Odom, S. L., Boyd, B. A., Hall, L. J., & Hume, K.(2010). Evaluation of comprehensive treatment models for individuals with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 10, 425-436
- Rakap, S., & Kaczmarek, L.(2010): Teachers' attitudes towards inclusion in Turkey. *European Journal of Special Needs Education*, 25, (1), 59-75.
- Resmi Gazete / Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161203-16.htm> adresinden indirilmiştir.
- Schwartz, I. S., Sandall, S. R., McBride, B. J., & Boulware, G. L.(2004). Project DATA (Developmentally Appropriate Treatment for Autism): An inclusive school based approach to educating young children with autism. *Topics in Early Childhood Special Education*, 24, 156-168.
- Strain, P. S., & Bovey, E. H.(2011). Randomized, controlled trial of the LEAP model of early intervention for young children with autism spectrum disorders. *Topics in Early Childhood Special Education*, 31, 133-154. doi:10.1177/0271121411408740
- Strain, P. S., Schwartz, I. S., & Barton, E. E.(2011). Providing interventions for young children with autism spectrum disorders: Our reflection and vision for the future. *Journal of Early Intervention*, 33, 321-332.
- Uluslararası Çocuk Merkezi(2009). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye ilişkin Genel Yorumları 2008 – 2011, <http://www.cocukhaklariizleme.org/> adresinden Aralık 2018 tarihinde indirilmiştir.
- Ünsal, E., & Öksüz, Ç.(2018). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Kaynaştırma Eğitiminin Uzman ve Ebeveyn Bakış Açısı ile İncelenmesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 6(1), 31-36.Yazıcı ve Akman, 2018).

Sıracevizler Caddesi
Zülfikarlar İş Hanı
NO:27 K:3 Şişli/İstanbul
+90 212 244 75 00

@ f t i n t o h u m o t i z m

www.tohumotizm.org.tr